

שורשי הפלי"ם

מאת: יהודה בן-צור

פלי"ם. ב-1943, שנתיים לאחר הקמת הפלמ"ח כזרוע מגויסת של ארגון 'ההגנה', הוקמה המחלקה הימית, שנועדה לשרת את מפעל ההעפלה-עליה ב', אם וכאשר הוא יחודש לאחר המלחמה. המחלקה תוחזקה ע"י חברה במסגרת 'עבודה-אימונים', כיתר חברי הפלמ"ח באותה עת. החל מסוף השנה קיבל על עצמו 'המוסד לעליה ב' לתחזק את ההדרכה של הקורסים למפקדי סירות (10) ומתחילת 1945 גם את קורסי החובלים (5). בשלב זה שודרגה המחלקה למעמד של פלוגה, העשירית במנין פלוגות הפלמ"ח ובקיצור פלי"ם וראשוני מלווי אוניות המעפילים יצאו לאיטליה ויון.

'עליה ב' החלה בשנת 1934. הגופים המוצגים להלן קדמו לפלי"ם ועמדו ברקע התפתחותו והיכולת שלו לבצע את המשימות שהוטלו עליו.

ארגון 'ההגנה'. בעקבות מאורעות תל-חי ואוזלת היד של שלטון המנדט, החליטה תנועת העבודה על כל זרמיה להקים ארגון חשאי/מחתרתי פתוח לכל בני הישוב, שהוגדר כארגון כלל-ארצי שמטרתו לספק הגנה כוללת לישוב היהודי. הארגון הוקם ב-1920 ועשר שנים לאחר מכן הוא הוכפף – "מתחת לשולחן" - למוסדות "המדינה שבדרך" בראשות הוועד הלאומי ו'הסוכנות היהודית'. הארגון הופעל באמצעות מנגנון קבע, שמספר אנשיו ב-1948 הגיע לכ-2,400 ומספר חבריו לכ-50,000. החברים זומנו לאימונים ופעילות באיזורי מגוריהם, בהתאם לתוכניות וצרכים. בנוסף לביטחון הוטלו על הארגון כל הפעילויות הבלתי-חוקיות – בעיני השלטון הבריטי – כגון רכש והעפלה-עליה ב' (בשלטים שהונפו על גשרי אוניות המעפילים בשלב ההתנגדות למעצר הודגש דבר היותן 'אוניות ההגנה').

'המוסד לעליה ב'. כאמור, ההעפלה החלה ב-1934. מארגני האוניות, תנועת 'החלוץ' וארגון 'ההגנה', גייסו את המלווים בעיקר מקרב פעילי אגודות 'הפועל' בירקון ובקישון. בתגובה ל"ספר הלבן" הבריטי שפורסם ב-1938, הוקם 'המוסד' כשלוחה של ארגון 'ההגנה', לריכוז העליה הבלתי-חוקית בנתיבי הים ובדרכי היבשה (ב-8-1947 הונחתו מעפילים ב-3 טיסות). ב-1939 הוזמנה בניית 3 סירות מפרש/חתירה גדולות במספנת נמל תל-אביב להדרכת הפעילים והורדת מעפילים בחופי הארץ. מלה"ע ה-II קטעה את הפעילות באירופה, למעט שלוחה בתורכיה שנועדה לסייע בהמשך ההעפלה מהים השחור. עוד לפני סיום המלחמה חידש 'המוסד' את פעילותו בארצות ששחררו מעול הנאצים. שלוחותיו ו/או נציגיו התפרשו ע"פ כל אירופה ובארה"ב והחל ב-1947, גם בצפון-אפריקה. ב-1946 העתיק ראש 'המוסד', שאול מאירוב-אביגור את מטהו לפאריס ועד מהרה הועמדו כל הגורמים שפעלו באירופה – 'הגנה', 'בריחה' 'רכש' וכמובן גם חברי הפלי"ם – לפקודת 'המוסד'.

'יורדי הסירה'. ב-1941, באחת משעותיה הקשות של האימפריה הבריטית במלה"ע ה-II - וכפועל יוצא גם של הישוב היהודי בארץ-ישראל - החליט מטה המודיעין הבריטי במזה"ת לפנות למח' המדינית של הסוכנות היהודית בבקשה לגייס צעירים יהודים – שהיה ברור להם שהם חברי 'ההגנה' – לפעילות מודיעין וגרילה מאחורי קווי האויב. הבקשה

- שתאמה את החלטת המוסדות באותה עת להקים את הפלמ"ח, כזרוע מגויסת של 'ההגנה', נענתה בחיוב. במסגרת זו נערכו 2 קורסים של 'ההגנה', בראשון נעשה שימוש בסירות של אגודת 'הפועל' בירקון ובשני הוכשרו כ"ג מטובי הימאים והלוחמים בשלושת הסירות הנ"ל - שנקראו ע"ש דב הוז, הממונה על גזרת הים במטה 'ההגנה', אשתו רבקה ובתו תרצה, שנהרגו בתאונת דרכים - לביצוע חבלה בבתי הזיקוק בטריפולי שבלבנון. ב-18 במאי 1941 הם יצאו בספינה 'ארי הים', שהבריטים העמידו לרשותם עם רס"ן בריטי¹. עד מהרה אבד עמם הקשר ועקבות ה-כ"ד נעלמו. אובדנם יצר פער שהצטמצם והלך עם הקמת הפלי"ם שנתיים לאחר מכן. שלושת הסירות - 'דב', 'רבקה' ו'תרצה' - הועברו לפלי"ם ובהן הוכשרו מאות ימאים עד להקמת חיל הים.

הספינה 'ארי הים'

אגודות הספורט הימי של 'הפועל'. האגודה התל-אביבית, שחבריה זכו לכינוי 'נערי הירקון', הוקמה בשנים 1925-1927 והחפיאית הוקמה בעקבותיה. שתיהן הוקמו בחסות וסיוע ארגון 'ההגנה' והן שימשו גם ככיסוי לפעילותה "הבלתי-חוקית" בגזרה הימית, ההעפלה ורכש. החל ב-1934 גויסו כמה מחבריהן הבכירים ללוות את אוניות המעפילים שאורגנו ע"י 'ההגנה'. ברבות הימים, האגודה על סירותיה, מדריכיה וחבריה הטביעה את חותמה על כל הגזרה הימית, החל בטיפוח הספורט הימי, בסיוע להעפלה והרכש, בהקמת נמל תל אביב ותפעולו, בהתגייסות לצי הבריטי, בצי הסוחר, בהקמת קיבוצי הדיג, בהקמת הפלי"ם וכלה בהקמה ושירות בחיל הים.

צי הפלי"ם – הסירות 'דב', 'רבקה' ו'תרצה' – בבסיס הפלי"ם
נמל קיסריה העתיקה ב-1948

¹ קיים מידע סותר לגבי תפקידו. עפ"י מידע בריטי הוא היה מפקד הפעולה ואילו עפ"י מקורות ישראליים הוא נלווה כמשקיף.